

PAIMIOLAINEN MAAILMANPARANTAJA

AUGUST PYÖLNIITUN KEKSINNÖT

Johanna Lehto-Vahtera

”Keksijä ei saavuta koskaan mitään varmaa vakaumusta omasta päämäärästään. Sen hän kyllä käsittää, että maailma on tehtävä onnellisemmaksi, mutta miten se tapahtuu, siitä hän ei pääse selville. Hänen elämäntyönsä on alituista esitaistelua: Hän ei milloinkaan pääse armeijojen johtajaksi. Joka päivä hän huomaa olevansa aivan yksin. Yhdelläkään toisella ei ole samoja aatteita kuin hänellä.”

Näin pohdiskeli aikanaan paimiolainen August Pyölniittu. Vuonna 1887 syntynyt Pyölniittu oli pienviljelijä, mutta ennen kaikkea kirjoittava totuuden etsijä. Vain kansakoulun ja rippikoulun käynyt torpparinpoka eli poikkeuksellisen ja pitkän elämän ja kuoli 91-vuotiaana vuonna 1979.

KONEELLISIA JA AATTEELLISIA KEKSINTÖJÄ

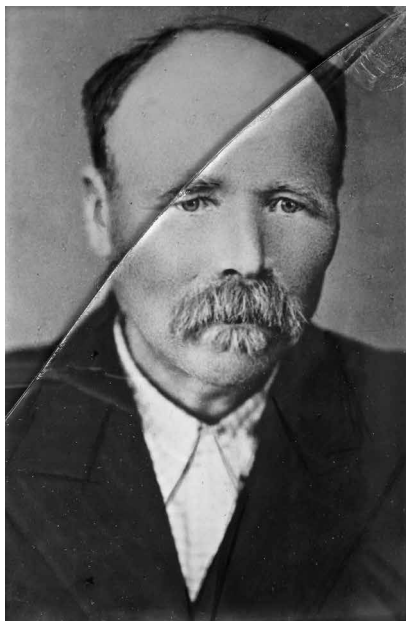
August Pyölniitun kirjallinen työskentely alkoi viimeistään 18-vuotiaana, ja siitä kehittyi uskomattoman laajaa ja monipuolista. Pyölniitun kirjoitusten aihepiirit vaihtelivat siveellisyyssaatteista tähtitieteeseen. Hän suunnitteli keksintöjä, laati kirjallisuusarvosteluja ja harrasti korkeampaa matemaatiikkaa. 1920-luvun lopulta yli sotavuosien luonnontiede, erityisesti fysiikka ja tähtitiede saivat eniten huomiota ja päiväkirjakin jäi välillä sivuun pitkiksi ajoiksi. Kirjallinen työ jatkui vuoteen 1974, jolloin hän muutti kunnalliskotiin.

Pyölniittu jätti jälkeensä laajan käsikirjoituskokoelman, jonka merkitys on ennen kaikkea kirjallinen. Sivuja on runsaat 10 000 liuskaa ja muut asiakirjat siihen päälle. Pitkien tekstien lisäksi arkistoon on säilynyt paljon muistiinpanoja ja laskelmia. Pyölniitun esseemuotoiset tekstit kuvastavat kirjoittajan sisäistä maailmaa, ja muistiinpanot pään ulkopuolista maailmaa, arkipäivän askareita. August Pyölniittu rakasti kirjoja ja lukemista ja keräsi itselleen laajan kotikirjaston, jossa on vajaa pari tuhatta nidettä.

Jo vuonna 1912 Pyölniittu kirjasi muistiin siihenastisen elämäkertansa, josta seuraava sitaatti on peräisin:

”Olen keksinyt Miinusmoottorin, sangen tehokkaan voimakoneen piirustukset, jonka todellisesta arvosta en ole kuitenkaan ole varma. Sekä suuren joukon pienempiä ja suurempia koneellisia parannuksia. Tulin varmaan vakaumukseen, että tuleva elämäntehtäväni on uusien keksintöjen tekeminen. Ensin olivat koneelliset keksinnöt etusijassa, mutta sittemmin ovat aatteelliset keksinnöt tulleet minulle yhä tärkeämmiksi.”

Varhaisimmat säilyneet keksintöideansa Pyölniittu kirjasi ylös vuoden 1905 tienoilta. Tämä osui samaan aikaan, jolloin hänen kirjoittamistyönsä alkoi laajentua ja muodostui muutamassa vuodessa säännölliseksi jatkuvien kirjoitelmasarjojen parissa työskentelyksi. Myös sarja nimeltä Keksintöpiirustuksia sai tällöin alkunsa. Keksintöjen nimet ovat mahtavia, ja ne soljuvat kuin runonsäkeet: Kivenmurskaaja, Gyroskooppi, Kronograafi, Woiman mittari, Pyöräin aura, Spektrograafi, Ruutimoottori, Puoliauto, Uiva tykki, Waihtokaira, Rattaaan linjaali... Pyölniitun kehittelemien keksintöjen määrä on pari sataa, mutta monet niistä ovat hataria luonnoksia tai pelkkiä muistiinkirjoitettuja aiheita, kuten Osoitepaino vuodelta 1915:

August Pyölniittu noin 30-vuotiaana.
August Pyölniitun museo.

“Olen miettinyt keinoa, millä voisi suoraan painaa osoitteen kuhunkin sanomalehteen. Jonkunlainen edestakaisin liikkuva laite, jonka eräs vasara lyö osoitteen lehteen. Mitään oikeaa tulosta miettimisestäni kuitenkin toistaiseksi ei ole tullut.”

Heti hankittuaan ensimmäisen kirjoituskoneensa vuonna 1922, Pyölniittu löysi koneen rakenteesta parantamisen varaa, ja kirjoitti sivukaupalla omia parannusehdotuksiaan. Aivan samalla tavalla hän etsi ja löysi Tietosanakirjasta virheitä ja lähetti niistä listan kustantajalle. Selvää on, että perusteellinen Pyölniittu luki teoksen osat sanasta sanaan.

Pyölniitun keksintöjen joukossa on monia maatalouteen ja karjanhoitoon liittyviä kehitelmiä, kuten Kastelukone, Wiskuri, Lypsyhansikas, Kirnun mäntä tai Rikkaruohoäes. Toisen keksintöjen ryhmän muodostavat talousaskareita helpottavat kojeet ja koneet kuten Kärpäisloukku, Rottasadin tai vaikkapa pellistä ja huovasta valmistetut Teräskengät. Oma lukunsa ovat keksinnöt,

joiden käyttötarkoitus oli kotipiiriä laajempi, muun muassa Itsetoimiva ilmapallo, Timanttitehdas, Walokuvaus ja Lämmön ekvivalentti. Ideat Työväen kaupungista tai Ehkäisykeinosta syntyivät yhteiskunnallisten ja hyvään elämään liittyvien pohdintojen tuloksena.

Pyölniittu kehitti nuoruudessaan mielellään myös ”aatteellisia keksintöjä”. Niistä ”Raamatun siveellistä oppia korostava siveysoppi” oli hänelle itselleen merkittävin aikaansaannos. Pyölniittu nimesi aatteen cornarolismiksi, joka mahdollisesti viittaa varhaiseen italialaiseen ravitsemustieteilijä Luigi Cornaroon. Kysymyksessä oli ajatusmalli, joka ohjaa hyvään ja ajan hengen mukaisesti kaikkiin tavoin siveelliseen elämään. Seuraava päiväkirjamerkintä on tammikuulta 1913:

”Lukiessani Ahon Aatteiden mies keksin nautintaopin, jonka sitten kehitin cornarolismiksi. Siitä asti olen etsinyt vertauskohtia siihen, vaikka verrat huonolla menestyksellä. Ajattelin ettei kellään ihmisellä ole ollut aavistustakaan cornarolistisista aatteista. Kun nyt luin Tietosanakirjasta Hedonismi ja Helvetius, näin että kyllä on ollut jonkinlainen käsitys cornarolismista ja varsinkin nautintaopista, vaikka ei näy tehtävän tarpeeksi suurta eroa oikean ja väärän, todellisen ja valbeellisen elinäennäisen nautinnon välillä.”

Cornarolismien tavoitteet olivat kunnianhimoiset. Näin Pyölniittu kirjoitti päiväkirjaan marraskuussa 1911:

”Nykyisen maailman käsityskannan mukaan kukaan ei voi olla aineellisesti tarpeeksi rikas. Mitä enemmän tuhlaa, sitä enemmän voi nauttia elämästä. Juuri se seikka, että ihminen tuntee nautintonsa paljouden riippuvan näin suuressa määrässä tavaran paljoudesta, tekee sen, että ihminen tuntee olevansa riippuvainen suuressa määrässä aineellisesta rikkaudesta. Juuri siksi useimmat ihmiset ovat aineellisuuden orjia ja tuntevat itse tuon orjan asemansa. Mutta cornarolismi opettaa, että ihminen voi saada todellista nautintoa sangen vähästä

aineellisesta omaisuudesta, ja että melkein kaikki ihmiset voivat nykyäänkin saada mahdollisimman puhdasta nautintoa riippumatta hänen aineellisesta rikkaudestaan.”

“ALOPEKURIN RIIPIJÄ” ELI PIENVILJELIJÄ KEKSIJÄNÄ

Maatalouskeksintöjen suunnitelmista Alopekurin riipijä tai Alopekurin hankaaja oli Pyölniitun työpöydällä useaan otteeseen. Sen suunnittelu alkoi vuonna 1914 ja siihen liittyvät käsikirjoitukset avaavat mielenkiintoisen aikaikkunan pienviljelijän arkeen. Nurmipuntarpää eli Alopekuuri (*Alopecurus pratensis*) on tuulipölytteinen heinäkasvi, jota aiemmin yleisesti kerättiin pien-tareilta karjan rehuksi, mutta se ei sovellu konekorjuuseen. Näin ollen muut heinäkasvit syrjäyttivät sen rehukäytöstä. Pyölniittu alkoi etsiä työtä helpottavaa ratkaisua:

”Alopekurin siementen riipiminen tähkistä vaatii nykyään melko paljon työtä, joskin se tuottaakin monelle pikenviljelijälle sievän sivutulon. Tähän tarkoitukseen ei sovellu esim. apilan siementen hankauskone, sillä alopekurin tähkissä ei ole ruumena, eivätkä siemenet ole missään kotelossa. Jos alopekurin siemeniin pääsee tähkärutoja tms., on niitä vaikea niistä erottaa. Siementen ominaispaino on liian pieni tuuletusta kestääkseen. Tavallinen varstapuumakone kyllä irroittaa siemenet ainakin osaksi, mutta se muokkaa liian rajusti, joten joukko roskaa pääsee joukkoon. Olen miettinyt riipijäkonetta pikkutarvetta varten. Tehdään noin 60 cm korkea, nelijalkainen kehys. Toiseen jalkapariin kiinnitetään rumpuakselin laakerit, ja toiseen veivi. Rumpu tehdään 15–20 cm läpimitaten, ja sen pinnalle kiinnitetään ohuesta peltistä 6–9 cm leveitä ja rumpun pituisia levyjä, joiden toinen syrjä on taivutettu 2 mm korkeaksi. J:n muotoiseksi kynneksi. Nämä kynnet riipivät siemenet irti tähkistä. Konetta käyttämään tarvitaan kaksi henkilöä. Toinen heistä kiertää veivistä ja toinen istuen jakkaralla, syöttää alopekurin tähkiä pöydältä. Korsia ei päästetä koneen läpi.”

Pyölniitulla oli halua kehittää riipijää pitemmälle ja hän otti yhteyttä Hankkijaan. Sinne lähetetystä kirjeestä tai ehdotuksesta ei ole kopiota, mutta luonnoksista voi lukea ajatuksen:

”Koska olen liikeasioihin jokseenkin perehtymätön, ja koska kotonani on muitakin konesuunnitelmia, niin lähetän tämän kone-ehdotuksen Teille toivossa, että hyvän tahtoisesti ottaisitte arvostelvakseenne sitä, ja jos se teistä on jonkin arvoinen, myöskin vähän ohjeita, miten minun tällaisissa tapauksissa olisi edullisinta toimia. Mielestäni ei koneen pitäisi tulla kalliiksi. Joskin työkykykin on pienenpuoleinen, voittaa kuitenkin käsin riipimisen nopeudessa ja työn puhtaudessa.”

Kirjeen postittamisen jälkeen alkoi kuu-meinen vastauksen odottelu. Tunnelmia voi seurata päiväkirjasta. 31. heinäkuuta Pyölniittu odotti avaamaton kirje edessään:

”Kirje saapui Helsingistä. Postileima 30.7. Siis viipyi kauemmin kuin oletin. Näkyy olevan paksu. Mitä sisältää? [...] Mutta tulihan kuitenkin kirje. En toivo siitä aivan paljon. Luultavasti yksi askel on taas otettu eteenpäin. Wai sisältääkö se toisarvoisen kirjoituksen ja jonkun hintaluettelon? Luvataanko palkinto vai mitä? Sangen monta muuta ajatusta pyörii päässäni, mutta ennen päivällistä en avaa kirjettä. Sain sen kello yhdeksän. Sydämeni vapisi jonkin verran kirjeen nähdessäni, mutta paljon vähemmän kuin keväällä. [...] Pieni pettymys. Kirjeen sisältö oli ehkä toivorikkaampi kuin uskalsin odottaa, mutta siinä ilmeni väärinkäsitys. Minulla oli kokonaan toinen tarkoitus kuin Hankkija luulee. Enhän toki tarkoittanut pääasiassa itselleni hankkia erästä konetta. Ja mitä tekemistä apilanhankauskoneella on keksintöni kanssa? Mutta viittaahan kirje minulle tietä eteenpäin. Yksi katulyhty tuli lisää valaisemaan tietäni eteenpäin. Tältä näkökannalta kirjeellä on suuri merkitys, ehkä ratkaiseva. [...] Mutta nyt tie on jonkun matkaa auki. Teen uudet tarkemmat piirustukset ja lähetän ne selityksineen Leinolle. Tiedustelen millä ehdoilla hän ryhtyy tekemään pyytämäni kojetta. Sitten hieron kaup-

paa ja sanon: 'Koska en tunne halua liikeasioihin, olen halukas myymään pürustukset oikeuksineen enemmän maksavalle.' Entäs jos tempusta lähtisi rabaakin?"

Alopekurin riipijä jäi hautumaan, ja kymmenen vuoden päästä Pyölniittu osallistui keksinnöllään Ahjon Konepajan maatalouskoneiden palkintokilpailuun. Myös tällöin vastausta piti odottaa. Tällä kertaa konepajan palauttama ehdotus joutui postin hukkaamaksi. Alopekurin riipijä jäi unohduksiin.

SUIKALEJÄRJESTELMÄSTÄ NEONTURPIINIIN

Järjestelmät ja mittayksiköt kiinnostivat Pyölniittua. Esseessään Voimakas tähti (1909) Pyölniittu käytti onnistuneesti yksiköitä, jotka eivät ole yleisesti käytössä ja ne on määritelty standardista poikkeavalla tavalla. Tässä omassa yksikköjärjestelmässään hän käytti samoja merkintöjä kuin SI-järjestelmässä, mutta määritteli ne omaperäisesti. Kun Paimioon syntyi Osuuskassa, Pyölniittu oli mukana perustajien joukossa. Hänen tuvassaan oli sen ensimmäinen konttori. Myöhemmin keksintöjen joukkoon syntyi myös kirjanpitoa kehittävä Suikalejärjestelmä Osuuskassoille.

Monet keksinnöistä kuvastavat Pyölniittun laajaa lukeneisuutta ja hänen monialaisia kiinnostuksenkohteitaan. Pyölniittu osasi tuoda päässään syntyneitä ajatuksia paperille, mutta koska hän oli teoreetikko, selitykset ovat usein hyvin monimutkaisia. Käytännön kokeiluihin keksintöideat johtivat harvoin. Keksinnöistä syntyi myös satiiria:

"Perunabara valmistui kuukautta liian myöhään tullakseen käyttöön tänä vuonna. Kuoretusjyrän rautaosien pitäisi valmistua näinä päivinä. Hevosvoimalla käyvä tadikko on siinä kunnossa, että sitä voi tänä vuonna kokeilla juurikkaan auma-

uksessa. Juurikasviharassa toteutetaan parannuksia tämän vuoden kokemusten nojalla ja osa parannuksista myöhästyi pari viikkoa tullakseen käyttöön jo tänä vuonna. Sokerijuurikkaan nostokone ei toiminut tänä vuonna, kun sen valmistuminen myöhästyi viikon viime vuonna, että olisi voinut kokeilla. Tämän vuoden kokeilut toivat ilmi puutteita, jotka voi helposti poistaa, mutta vanhasta kokemuksesta viisastuneena en ruvennut yrittämään. Parannukset olisivat kumminkin jonkun viikon myöhästyneet. Tämänlaiset myöhästymiset ovat kyllä harmillisia, mutta se lohdotus niissä kuitenkin on, ettei sama kone voi myöhästyä kahta kertaa."

Keksijänuransa päätyötä Pyölniittu kehittäjä nimellä neonturpiini. Tälle keksinnölle hän haki myös patenttia kaksi kertaa siinä onnistumatta. Kuten kaikilla ikiliikkujan kehittäjillä, myös Pyölniittulla tavoitteet olivat suuret. Näin hän kirjoitti vuonna 1962:

"Kun energiasta on jatkuvaa puutetta, olisi helpommin saatavia ja vähemmän haitallisten voiman lähteiden löytäminen toivottavaa. Öljyn ja kivihiihlen polttaminen pilaa hengitysilmaa, lisää tulipalovaaraa ja rumentaa ympäristöä. Hiilen, öljyn ja atomivoiman käyttö olisi rajoitettava vähimpään mahdolliseen."

Neonturpiinin ensimmäiset hahmotelmat syntyivät Pyölniittun pöydällä jo 1930-luvulla nimillä Kaasuturpiini ja Ilmaturpiini. 1940-luku kului tähtitieteen parissa, mutta Pyölniittu palasi turpiiniin vahvasti 1950-luvulla jäätyään kansaneläkkeelle, ja ahkeroi sen parissa 1970-luvun alkuun saakka. Hän kirjoitti runsaat kaksi tuhatta sivua Neonturpiini-sarjaan ja tästä aiheesta syntyi myös paljon tekstiä päiväkirjaan. Turpiinin nimi viittaa neonkaasuun, jonka hyödyntäminen hyvin alhaisissa lämpötiloissa on keksinnön lähtökohta.

Pyölniittu matkusti neonturpiini-asioissa usein Helsinkiin tapaamaan asiantuntijoita, mutta keskustelukumppaneita oli hankala

löytää lukuisista yrityksistä huolimatta. Hän ei onnistunut saamaan rakentavaa, perusteltua palautetta, joka olisi auttanut eteenpäin. Epäilemättä onnistumista hankaloitti Pyölniitun lavea, paikoin tajunnanvirtaa muistuttava kirjoitustyylä ja järkälemäisen suuret taulukot. Olisi tarvittu selkeyttävä tiivistelmä keksinnön tavoitteiden hahmottamiseksi.

Myös tutkijoiden ennakkoluulot itseoppinutta kansanmiestä kohtaan söivät keksijän uskottavuutta. Tiedemiehiltä saatu palaute jäi sille tasolle, että Pyölniitun kehittämä määriteltiin toisen asteen ikiliikkujaksi, mutta tekijä itse ei määritelmää hyväksynyt. Kritiikki johti syviin kirjallisiin itsetutkiskeluihin.

”Teoriassa kirjoitusten pinta-alaa ei saa supistaa laadun kustannuksella, mutta käytännössä on toisin. Neonturpiinin käynnistys ei ole konsti eikä mikään, mutta jos selitän sen ratkaisun, niin se jää laajuutensa vuoksi lukematta.”

Maanviljelyn ja henkisen työn lisäksi August Pyölniitun aika riitti myös aktiiviseen yhdistystoimintaan, mutta ihmissuhteet jäivät toisarvoiseen asemaan. Perheeseen kuului kaksi naimatonta sisarta. Yksinäisyys, joskaan ei erakkomaisuus, oli osa Pyölniitun elämää. Seuraava sitaatti on peräisin aiemmin mainitusta elämäkerrasta (1912):

”Vuonna 1902 aloin aavistaa, että minussa on jotakin, joka saa uskomaan, etten ole samanlainen kuin tavalliset ihmiset. [...] Rakastan yksinäisyyttä.”

Pekka Laaksonen on kirjoittanut keksivistä kansanmiehistä, jotka ovat oma ryhmänsä originellien joukossa. ”Keksijän kohtalona on ollut kestää niitä paineita, joita yhteisöissä aina on syntynyt vähänkin muista poikkeavia kohtaan.” Aikalaisten kertomukset Pyölniitun henkisistä harrastuksista ovat ihmetteleviä mutta kunnioittavia. Eräs

August Pyölniitun museo Paimion Maljamäessä. Kuva: Sulho Lehtonen.

naapuri totesi, että Pyölniitulla oli kylän ”loistavimmat aivot”. Kun Pyölniitu sai melko paljon julkisuutta 1950-luvun lopulta lähtien lehdissä ja hieman radiossakin, hänen maineensa ”Paimion viisaana” kasvoi ja kantaa vielä tänä päivänä. Ehkä tärkein asia on toteutunut Pyölniitun kuoleman jälkeen: Hänen kirjoituksensa säilyivät ja päätyivät arkistoon.

Kirjoittaja on turkulainen museonjohtaja ja museologi, joka harrastaa Pyölniitun perinnön tutkimista ja Pyölniitun museon hoitoa.

KIRJALLISUUS:

- Paimion kaupunki /Paimion kotiseutuarkisto / August Pyölniitun arkisto
- AHO, Juhani. *Aatteiden mies, piirteitä August Fredrik Soldanin elämästä*. Porvoo 1901.
- LAAKSONEN, Pekka. *Kotimailla*. Toim. Seppo Knuutila & Ulla Piela & Senni Timonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1999.
- LEHTO-VAHTERA, Johanna (toim.). *Järkevä toivo. Kokoelma August Pyölniitun ajatuksia*. August Pyölniitun museo, Mynämäki 2004.
- LEHTO-VAHTERA, Johanna (toim.). *Näkyviin tuleminen. August Pyölniitun kirjoituksia vuosilta 1907–1917*. August Pyölniitun museo, Saarijärvi 2011.
- Tietosanakirja. Osat 1–11. Osa 1, toim. Wäinö Bondorff et al., osat 2–11, toim. Jalmar Castrén et al. Helsinki 1909–1922.